

manual

WSPIERAMY MNIEJSZOŚCI

Warsztat dla młodzieży z użyciem filmów o niesprawiedliwej relacji między większością a mniejszością. Analizuje przyczyny i skutki stereotypów i uprzedzeń, a także pomaga przygotować reakcję

PRZEMYSŁ LAB

Autor: Jan Dąbkowski

PRZED ROZPOCZĘCIEM DZIAŁAŃ

Krótkie filmy *Przemysł to* (<https://vimeo.com/207037171>, hasło: polskalab_2) i *Anonim* (<https://vimeo.com/207008747>, hasło: polskalab_1) mówią o relacjach pomiędzy Polakami a mniejszością ukraińską. Zostały stworzone przez młodzież z Przemysła - osoby z mniejszości ukraińskiej i Polaka - na podstawie ich doświadczeń i przemyśleń. Filmy skłaniają do rozmowy o stereotypach, uprzedzeniach i ich konsekwencjach. Warto je przeanalizować, żeby być uważnym na innych ludzi żyjących obok nas, żeby ich nie wykluczać, a najlepiej poznawać i działać razem dla dobra wspólnego.

SKŁADNIKI

- czas: przygotowanie - 1 godz., realizacja - 1,5 godz
- osoby: 1 animator, 20 uczestników (gimnazjaliści lub licealiści)
- co będzie potrzebne: komputer, rzutnik, ekran, głośnik, flipchart, flamastry, paski papieru z wydrukowanymi pytaniami, kartki A4, długopisy
- tagi: młodzież, stereotypy, mniejszości narodowe i etniczne, film

KROK 1: Praca w grupach

Podziel uczestników na 4-osobowe grupy i daj im 5-10 minut na przedyskutowanie odpowiedzi na pytania.

Trzem grupom daj wydrukowane pytania:

- Jakie znacie stereotypy i plotki dotyczące waszej grupy (narodowej, religijnej, ludzi mówiących waszym językiem, mieszkańców miejscowości o takiej wielkości jak wasza albo po prostu waszej miejscowości)?
- Co czujecie, gdy je słyszycie?
- Z czego one mogą wynikać?
- Pozostałym grupom daj wydrukowane pytania:
- Gdzie lubicie przesiadywać, spotykać się ze znajomymi, czytać książki (miejsce w parku lub nad rzeką, plac czy podwórko, kawiarnia albo klub)?
- Dlaczego je lubicie?
- Jak wam tam jest?
- Co byście czuli, gdybyście musieli wyjechać i już nigdy nie mogli wrócić do swojego ulubionego miejsca?

Po upływie 5-10 minut zapytaj najpierw grupy odpowiadające na pierwsze pytania, a potem na drugie – o relacje z ich dyskusji. W razie potrzeby dopytaj o uczucia związane ze słyszeniem stereotypów na swój temat i brakiem możliwości powrotu do swojego ulubionego miejsca. Zapisz uczucia w dwóch kolumnach na flipcharcie. Zapytaj, co osoby uczestniczące w zajęciach robiłyby w takich sytuacjach: protestowałyby, zgłaszałyby komuś te sprawy, szukałyby wsparcia, starałyby się wrócić? Powiedz, że zaraz obejrzyjecie dwa krótkie filmy o podobnych relacjach między ludźmi. Poproś, aby osoby uczestniczące szukały podobieństw i spróbowały wczuć się w sytuacje bohaterów filmów.

KROK 2: Pokaz filmów

KROK 3: Analiza filmów na forum i w grupach

Zapytaj, co negatywnego spotkało bohaterów i bohaterki filmów. Wypisz sytuacje na flipcharcie. W razie niejasności wyjaśnij, że gdzieniegdzie „czarne podniebienie” przypisuje

się osobom pochodzącym z innych miejsc, „innym”, „obcym”. Czasem łączy się tę cechę ze złym, złośliwym, napastliwym czy niebezpiecznym zachowaniem. Niekiedy też porównuje się takich ludzi do psów o ciemnym podniebieniu albo taką cechę psów do „narodowości” czy „etniczności”. Zapytaj, jaką rolę może mieć rozpowszechnianie plotek, że osoby o danej narodowości mają czarne podniebienia? Może to prowadzić do stygmatyzacji, odczłowieczenia i wykluczenia takich osób i całych grup. Słowa jak „ocyganić” (w znaczeniu „oszukać”) i „żydzić” (w znaczeniu „skąpić”), które kojarzą te czynności z grupami społecznymi – Romami i Żydami. Takie słowa, podobnie jak obecność konkretnych grup w charakterze negatywnych bohaterów w bajkach, legendach czy opowieściach mogą prowadzić do tworzenia uprzedzeń. Poproś o powrót do mniejszych grup i o kilkuminutową analizę przyczyn oraz skutków poszczególnych sytuacji związanych ze stereotypami, uprzedzeniami i dyskryminacją. Każda grupa na środku kartki A4 opisuje wybraną sytuację, a następnie z jednej strony dopisuje podejrzewane przyczyny, a z drugiej jej skutki. W czasie pracy grup upewnij się, że osoby nie poprzestaną na pojedynczych odpowiedziach – dopytuj, z czego wynikają poszczególne przyczyny i skutki – zwykle sedno tkwi głębiej. Jeśli nie padną takie odpowiedzi, zapytaj o wpływ mediów, polityków, informacji znalezionych w internecie. Na koniec wszystkie grupy prezentują wyniki swoich analiz. Podsumuj prezentację informacją o znaczeniu, powstawaniu oraz skutkach stereotypów i uprzedzeń (zob. Informacja 1). Opowiedz o mniejszościach narodowych i etnicznych w Polsce, o mniejszości ukraińskiej, osobach migrujących z Ukrainy i skali mowy nienawiści wobec nich, a także, jeśli potrzeba, ogólnie o migracjach (zob. Informacja 2).

KROK 4: Planowanie działania

Przywołaj uczucia zapisane podczas pierwszej pracy w grupach i skutki sytuacji filmowych. Zapytaj, czego mogą oczekiwać osoby, które znajdują się lub znalazły w takich sytuacjach. Co można zrobić, żeby je wesprzeć? W razie braku pomysłu zaproponuj wysłanie wspierających

wiadomości: listów czy nagranych filmów. Myśląc o działaniu na rzecz lepszego zrozumienia kultury i sytuacji mniejszości, warto rozważyć upamiętnienie miejsc ukraińskich w danej społeczności, tworzenie miejsc, w których osoby z mniejszości będą się czuły dobrze, a także włączenie tych osób w tworzenie materiałów przybliżających tożsamość i perspektywę ich grupy.

INFORMACJA 1

— Stereotypy i uprzedzenia

Stereotypy to uproszczenia i uogólnienia dotyczące zjawisk i ludzi, tworzone na podstawie przekazów kulturowych i własnych doświadczeń, często niesprawdzone, niepełne czy fałszywe. Gdy do stereotypów dołączają emocje i nastawienie, stają się uprzedzeniami. Kształtują się w trakcie wychowania i edukacji, przez brak kontaktów albo mały kontakt z daną grupą czy presją otoczenia. Dodatkowo mogą je wzmacniać atmosfera społeczna, polityczna czy medialna, nasilające antypatie, pogardę czy wrogość do poszczególnych osób lub całych grup. Przeciwstawić się uprzedzeniom można w większości przypadków dzięki wiedzy opartej na faktach, poznaniu osób, których dotyczą przesady, i umiejętnościom komunikacyjnym. Spory są potrzebne, ale powinny się odbywać z zachowaniem szacunku dla oponentów i ich wartości – to są wzory demokratyczne.

INFORMACJA 2

— Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce, migracja

— Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce

Mniejszości narodowe są to społeczności, które mają swój kraj, ale mieszkają w Polsce od co najmniej stu lat. Są to mniejszości: białoruska, czeska, litewska, niemiecka, ormiańska, rosyjska, słowacka, ukraińska i żydowska. Mniejszości etniczne (niemające obecnie swoich krajów) to: karaimska, łemkowska, romska i tatarska. Osoby wchodzące w skład mniejszości narodowych i etnicznych stanowią kilka procent mieszkańców Polski. Osoby te objęte są specjalną ochroną przed dyskryminacją etniczną i rasową.

— Ukraińska mniejszość narodowa

Szacuje się, że w Polsce żyje mniejszość ukraińska licząca ponad 48 tys. osób. Ocenia się, że te osoby zachowują odrębność kulturową, są odmiennego obrządku lub wyznania (głównie Kościoła Katolickiego Obrządku Bizantyjsko-Ukraińskiego i Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego) i porozumiewają się między sobą po ukraińsku, ale są dobrze zintegrowane z polskim społeczeństwem i bardziej utożsamiają się z Polską niż z Ukrainą.

— Osoby migrujące z Ukrainy

Inną grupą pochodzącą z Ukrainy są osoby przyjeżdżające do pracy i na studia. Ukraińcy i Ukrainki są największą grupą cudzoziemców pracujących w Polsce – szacunki mówią o kilkuset tysiącach do miliona osób. Około 45 tys. osób pracuje na stałe, inni sezonowo, często na czarno. 70 proc. osób pracuje fizycznie, zwykle na budowach, przy remontach, w rolnictwie i sadownictwie oraz przy sprzątnięciu i opiece nad osobami starszymi (bardzo podobnie jak Polacy na Zachodzie). Choć prawie 50 proc. Ukraińców i Ukrainek pracujących w Polsce ma wyższe wykształcenie, tylko około 5 proc. jest zatrudnionych na stanowiskach eksperckich. Co trzecia osoba czuje, że wykonuje zadania poniżej swoich kwalifikacji. Osoby z Ukrainy mają opinię pracujących rzetelnie, choć zwykle muszą pracować powyżej wymiaru czasu pracy i zarabiają mniej niż Polacy na tych stanowiskach. Ponad 30 tys. osób z Ukrainy studiuje na polskich uczelniach, co stanowi ponad połowę zagranicznych studentów w Polsce. Wśród osób ubiegających się o polskie obywatelstwo największą grupę stanowią Ukraińcy.

— Mowa nienawiści wobec Ukraińców

Według badań Centrum Badań nad Uprzedzeniami UW z 2016 r., ponad 70 proc. Polaków w wieku 16-18 lat było świadkiem internetowej mowy nienawiści wobec Ukraińców. Prawie 80 proc. dotyczyło zaszłości historycznych (przypisywanych win wobec Polaków), ponad 12 proc. ich domniemanej skłonności do przestępczości.

— Akcja „Wisła”

Warto wiedzieć, że mniejszość ukraińska ma historyczne doświadczenie przesiedlenia z 1947 r. w ramach akcji „Wisła”. Ponad 140 tys. Ukraińców, a także Łemków, Bojków, Dolinian i rodzin mieszanych, głównie z terenów Bieszczad i Beskidu Niskiego, zostało wypędzonych na Warmię i Mazury, Pomorze, ziemie lubuskie i Dolny Śląsk. Ludność ukraińska zmuszana była do opuszczania swoich domów w ciągu 2-3 godz. W efekcie akcji przestało całkowicie istnieć kilkadziesiąt miejscowości, zniszczono dziedzictwo kulturowe tych ludzi i regionów.

- W 1990 r. Senat Rzeczypospolitej potępił tę czystkę etniczną jako sprzeczną z podstawowymi prawami człowieka.
- W 1995 r. prokuratura RP stwierdziła popełnienie w czasie akcji „Wisła” zbrodni przeciwko ludzkości.
- W 1997 r. prezydenci Aleksander Kwaśniewski i Leonid Kuczma napisali: „Uznajemy, że żaden cel nie może stanowić usprawiedliwienia dla zbrodni, przemocy i zastosowania odpowiedzialności zbiorowej”.
- W 1998 r. prezydent Kwaśniewski powiedział: „Współczesne społeczeństwa nie mogą szukać w historii uzasadnienia dla nienawiści i odwetu, dla nowych porachunków. Powinny szukać w niej przestrogi i nauki na przyszłość. Tylko naród wolny, suwerenny, naród dojrzały może zmierzyć się ze swoją historią, widzieć ją bez uników i wątpliwych usprawiedliwień. Nienawiść to zły doradca”.
- W 2007 r. prezydenci Lech Kaczyński i Wiktor Juszczenko napisali: „Chylimy głowy przed wszystkimi ofiarami. Potwierdzamy jednocześnie wolę kontynuacji procesu pojednania, odkrycia prawdy historycznej o minionych wydarzeniach i upamiętnienia ofiar bratobójczych konfliktów”.

Do dziś wielu polskich Ukraińców spotyka się z wrogością, poniżaniem i dyskryminacją. Są atakowani słownie, fizycznie, politycznie i medialnie – wysyła się ich do domu (choć ich domem jest Polska), atakuje ceremonie religijne (w kraju, gdzie religia i inne wyznanie chrześcijańskie zajmuje

ważne miejsce), niszczy miejsca pamięci, co nie spotyka się z odpowiednią reakcją władz państwowych i kościelnych.

- Informacje o różnych rodzajach migracji (i procesach im towarzyszących), statusie uchodźcy i innych formach ochrony międzynarodowej znajdziesz: <http://uchodzcy.info/infos/pojecia-i-definicje/>

polska lab

Projekt zorganizowany wspólnie przez:

Partnerzy lokalni:

Związek Ukraińców w Polsce

Koordinacja projektu i koncepcja publikacji: Karolina Śmigiel
Superwizja projektu: Zuzanna Sikorska-Borowska, Dorota Borodaj
Fundacja Evens: Joanna Krawczyk
Koordinacja lokalna projektu: Beata Frąckowiak-Piotrowicz (Jarocin Lab), Ihor Horkiv (Przemyśl Lab)

Dziękujemy za wsparcie i pomoc w realizacji projektu:

Anna Dąbrowska, Joanna Grabarczyk, Marta Stróżycka, Bartek Żmuda, Katarzyna Wala, Jan Dąbkowski, Joanna Mikulska, Bartek Lis, Dagmara Gortych, Agnieszka Chlebowska, Sylwia Żółkiewska, Marta Białek-Graczyk

Redakcja publikacji: Urszula Engelmayer
Korekta publikacji: Lidia Ścibek

www.polskalab.e.org.pl

Publikacja udostępniona jest na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne 3.0 Polska (CC-BY-NC 3.0 PL).